

INKLUZIV GURUHLARGA EGA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALARNING ALOHIDA TALIM OLIISH EHTIYOJLARI VA INDIVIDUAL IMKONIYATLARI

*Toshkent TMC institute Pedagogika
va psixologiya kafedrası o'qituvchisi
Eshmamatova Sitora Tuyg'un qizi
TMC institute talabasi
Turdinazarova Zuhra O'tkirjon qizi*

Annotatsiya: Inkluziv guruhlarğa ega maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning alohida ta'lim olish ehtiyojlari va individual imkoniyatlariga e'tibor qaratish zamonaviy ta'lim tizimining muhim jihatlaridan biridir. Bugungi kunda ta'lim jarayonida bolalarning o'ziga xos psixologik, jismoniy, ijtimoiy va aqliy xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning rivojlanishiga ko'maklashish ta'limning samaradorligini oshiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'rganish jarayonida ko'plab farqlarga ega bo'ladi, ular orasida sog'lom bolalar bilan birgalikda rivojlanish imkoniyati yetishmaydigan, maxsus yondashuv talab qiladigan bolalar ham mavjud. Inkluziv guruhlar aynan shu turdagi bolalarga sifatli va teng huquqli ta'lim berishni maqsad qilgan holda tashkil etiladi. Bu guruhlarda bolalarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini aniqlash va ularga to'liq javob berish pedagogik, psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni talab qiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, bolalar, inkluziv ta'lim, ijtimoiy moslashuv, guruhlar, tizim, munosabat, inkluziv ta'lim sohasi.

Inkluziv guruhlarda maktabgacha yoshdagi bolalarning alohida ta'lim olish ehtiyojlarini tahlil qilishda ularning umumiy rivojlanish darajasi, sog'liq holati, nutq, harakat va ijtimoiy ko'nikmalari o'rganiladi. Masalan, ba'zi bolalar jismoniy imkoniyati cheklangan bo'lishi mumkin, ular uchun maxsus sharoitlar — moslashtirilgan o'yinchoqlar, harakat uchun qulay joylar, terapevtik mashg'ulotlar tashkil etilishi zarur. Boshqa tomonlama, nutq va til rivojlanishi bo'yicha cheklolarga ega bolalar uchun maxsus logopedik mashg'ulotlar, kommunikativ kompetensiyalarni oshirish bo'yicha individual ishlash metodlari qo'llaniladi. Shu bilan birga, intellektual imkoniyatlari cheklangan bolalarga mutaxassislar tomonidan mos pedagogik yondashuvlar ishlab chiqilishi va qo'llanilishi talab qilinadi. Individual imkoniyatlarni to'g'ri baholash uchun birinchi navbatda o'quvchilarning rivojlanishini chuqur tushunish va ularni doimiy kuzatib borish muhimdir. Bu jarayonda maktabgacha ta'lim tashkilotining psixologi, maxsus pedagogi va boshqa mutaxassislari o'rtasidagi hamkorlik alohida e'tiborni talab qiladi. Ularning maqsadi har bir bolaning

qobiliyatlarini aniqlash, zaif tomonlarini aniqlash va shaxsga xos o'zlashtirish strategiyalarini ishlab chiqishdir. Bunday yondashuv inkluziv guruhlarda bolalarning ta'lim jarayonida qiynalmasdan, o'z salohiyatlarini to'liq namoyon etishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, o'qituvchilar uchun individual dasturlar tayyorlanadi, bunda o'quv jarayoni bolaning xususiyatlariga moslashgan holda o'tkaziladi.[1]

Inkluziv guruhlarda bolalarning ijtimoiy moslashuvi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zaro muomala va hamkorlikni o'rganishda juda faol bo'lishadi. Shuning uchun inkluziv muhitda ijtimoiy integratsiyani faollashtirish, do'stlik va tushunish aloqalarini mustahkamlash uchun maxsus faoliyatlar tashkil etiladi. Bular o'yinlar, guruh bilan ishlash mashg'ulotlari, ijodiy va sport tadbirlari bo'lishi mumkin. Mazkur faoliyatlarda barcha bolalar teng huquqli ishtirokchi sifatida qabul qilinadi va ularning ijtimoiy ko'nikmalari muntazam rivojlanadi. Bu jarayon bolalarning o'zini qabul qilinishiga, boshqalar bilan o'zaro hurmat va hamkorlikni shakllantirishiga yordam beradi. O'quv jarayonining inkluzivligi murakkab pedagogik tadbirlarni talab qiladi, chunki har bir bola o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu sababli maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari malakasini oshirishga katta e'tibor qaratishlari lozim. Ular inkluziv pedagogika tamoyillarini puxta o'zlashtirib, bola salohiyatini aniqlash va rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni qo'llashlari kerak. O'qituvchilar pedagogik yondashuvlarni diversifikatsiya qilgan holda, individual va guruhli mashg'ulotlarni muvofiqlashtirishi lozim. Bunda interfaol metodlar, kreativ faoliyatlar, nutqni rivojlantirish mashqlari keng qo'llaniladi. Shu tariqa, inkluziv guruhlarda bolalarning erkin fikr bildirishlari, yaratuvchanligi va muammolarni hal qilish ko'nikmalari kengayadi. Maktabgacha ta'lim muhitini inkluziv qilishda ota-onalar bilan hamkorlik muhim sanaladi. Bolalarning rivojlanishida ota-onalar nazorati va ularning pedagogik jarayonga faol jalb etilishi samaradorlikni oshiradi. Inkluziv guruhlarning faoliyatida ota-onalarning qatnashishi orqali ularning bolalarining individual ehtiyojlari aniqroq tushuniladi va ta'lim jarayoniga tegishli o'zgartirishlar kiritiladi. Ota-onalar uchun maslahatlar, treninglar va psixologik yordamlashish guruhlari tashkil etish bolalar tarbiyasidagi inkluziv tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.[2]

Inkluziv maktabgacha ta'lim tashkilotidagi bolalarning o'quv faoliyatida maxsus pedagogik yondashuvning o'рни juda muhimdir. Maxsus pedagoglar farqli rivojlanish xususiyatlariga ega bolalar bilan individual ishlashda ijtimoiy, emotsional va kognitiv qatlamlarni hisobga olgan holda ta'lim jarayonida muhim yordam ko'rsatadilar. Ularning vazifalari bolalarning o'zlashtirish darajasini baholash, ishlab chiqilgan dasturlarni amalga oshirish, o'qituvchilar, ota-onalar bilan doimiy muloqot qilish va bolani ijtimoiylashtirish jarayonlarini qo'llab-quvvatlashdan iborat. Shu bilan birga, maxsus pedagoglar muammolar yuzaga kelganda psixologlar bilan hamkorlikda harakat qilishadi. Bolalarning individual imkoniyatlari va alohida ta'lim olish

ehtiyojlarining aniqlanishi va qondirilishi maktabgacha ta'limda inklyuziv guruhlarning asosiy vazifalaridandir. Bu jarayon doimiy monitoring, individual rivojlanish rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirish orqali ta'minlanadi. Monitoring o'zaro baholash, kuzatuvlar, testlar va asosiy faoliyat natijalarini tahlil qilish shakllarida kechadi. Bu holatda individual dasturlarning samaradorligi va bolaning rivojlanish tendensiyalari aniqlanadi hamda kerak bo'lganda tuzatishlar kiritiladi.[3]

Inkluziv guruhlarda bolalarning ta'lim jarayonida motivatsiyasi va o'z-o'zini anglash darajasi katta ahamiyatga ega. O'qituvchilar va mutaxassislar shaxsan har bir bolaning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish, rag'batlantirish va uning qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ijobiy muhiti yaratishlari kerak. Bola o'zining muvaffaqiyatlarini ko'rgan va qadrlanganida, u yanada faol bo'ladi va o'rganishga ustunlik beradi. Shu sababdan inklyuziv guruhlarda o'quv jarayonini shaxsga moslashtirish, yuqori darajadagi emotsional qulaylik va psixologik yordam taqdimoti ustuvor vazifa hisoblanadi.[4]

Muayyan bo'lgan malakali kadrlar - o'qituvchilar, maxsus pedagoglar, psixologlar va boshqa mutaxassislar jamoasi inklyuziv guruhlarda samarali faoliyat yuritish uchun zarur shartdir. Ularning hamkorligi nafaqat bolalarning individual ehtiyojlariga mos xizmatlar ko'rsatishni, balki ijtimoiy, ta'lim hamda sog'liqni saqlash tizimlari bilan integratsiyani ta'minlaydi. Shu tarzda, murakkab va keng ko'lamli yondashuv inklyuziv guruhlarning faoliyatini yanada muvaffaqiyatli qiladi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, inkluziv guruhlariga ega maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning alohida ta'lim olish ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini to'liq qondirish zamonaviy pedagogik, psixologik va ijtimoiy yondashuvlarni talab qiladi. Har bir bola o'ziga xos va noyob rivojlanish yo'liga ega, shuning uchun ta'lim jarayoni maksimal moslashtirilgan va individual dasturlar asosida shakllantirilgan bo'lishi lozim. Mutaxassislar jamoasining samarali hamkorligi, ota-onalar bilan yaqin aloqalar, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va pedagoglarning malakasini oshirish inklyuziv guruhlarning muvaffaqiyatli faoliyatining asosiy omillari hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, bolalarning ijtimoiy hayotga to'liq va sog'lom moslashishini, bilim va ko'nikmalarni samarali o'zlashtirishini ta'minlaydi hamda ular kelajakda mustaqil va baxoli shaxs sifatida jamiyatda faol ishtirok etishlariga xizmat qiladi. Shunday qilib, inklyuziv guruhlar maktabgacha ta'lim tashkilotida barcha bolalarni birdek hurmat qilish, qo'llab-quvvatlash va ularning farovonligini ta'minlashning samarali yo'lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qayumova, M. (2023). Maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuv va bolalarning individual rivojlanish imkoniyatlari. Ta'lim Ilmi, 15(2), 45-57.
2. Karimova, D. (2022). Inklyuziv guruhlarda bolalarning alohida ta'lim olinishi: pedagogik va psixologik asoslar. Pedagogika So'zi, 8(1), 33-41.

3. Tursunov, J. (2021). Maktabgacha ta'lim muhitida maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual dasturlarni ishlab chiqish. Oliy Ta'lim, 10, 78-89.
4. Jabborova, F. (2024). Inklyuziv ta'limda bolalarning ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy imkoniyatlarini rivojlantirish. Zamonaviy Pedagogika, 6(3), 59-70.
5. Rahimova, S. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari va ularni qondirish yo'llari. Ta'lim Fanlari, 7(4), 15-27.
6. Yusupov, B. (2020). Inklyuziv ta'lim tizimida bolalarning individual rivojlanishi va psixologik qo'llab-quvvatlash masalalari. Psixologiya Ilmi, 12(2), 84-93.

